

EDYTA CHWIEJ

WSPÓŁPRACA MIĘDZY PAŃSTWAMI BRIC – CZYNNIK STABILIZUJĄCY STOSUNKI MIĘDZYNARODOWE?

Termin „kraje BRIC” powstał z połączenia pierwszych liter nazw czterech krajów: Brazylii, Rosji, Indii i Chińskiej Republiki Ludowej. Został on po raz pierwszy użyty w 2001 roku przez ekonomistów z Goldman Sachs Investment Bank. Główna teza przygotowanej przez nich prognozy mówiła, że to właśnie te kraje będą, w najbliższej przyszłości, dominować w gospodarce światowej¹. Ekonomiści ci nie twierdzili, że państwa BRIC tworzą polityczny sojusz czy formalny blok, ale nie jest wykluczone, że to uczynią. Gdyby powstało ugrupowanie złożone z tych krajów, to jego powierzchnia zajmowałaby ponad 38 mln km², a mieszkałoby w nim ponad 2,8 mld ludzi². W 2007 roku łączna wartość PKB krajów BRIC stanowiła około 13% wartości ogólnoswiatowego PKB i około 21,6% PKB po uwzględnieniu siły nabywczej³.

Pozostawmy na boku rozważania, w jakim stopniu trafne są te prognozy. Zastanówmy się raczej, czy rzeczywiście można mówić o współpracy między państwami BRIC oraz jaki wpływ na stosunki międzynarodowe może mieć ta współpraca.

Współpraca rosyjsko-chińsko-indyjska

Stosunki z najważniejszymi krajami Azji zajmują ważne miejsce w rosyjskiej polityce zagranicznej. Szczególnego znaczenia nabrały one w okresie pełnienia funkcji ministra

---

¹ D. Wilson, R. Purushothaman, *Dreaming with BRICs: The Path to 205*, Global Economics Paper 1 października 2003, no 99, Goldman Sachs Global Economics Website, <http://www2.goldmansachs.com/ideas/brics/book/99-dreaming.pdf>; *BRICs and Beyond*, Goldman Sachs Global Economics Website, listopad 2007, <http://www2.goldmansachs.com/ideas/brics/BRICs-and-Beyond.html>

² Dane za czerwiec 2008 roku, *CIA – The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

³ *Total GDP 2007*, The World Bank Group, 2007, <http://siteresources.worldbank.org/DATA-STATISTICS/Resources/GDP.pdf>; *PPP GDP 2007*, The World Bank Group, 2007, http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP_PPP.pdf

spraw zagranicznych przez Jewgienija Primakowa (1996–1998). Jednak już od początku lat 90. XX wieku dążono do rozwoju współpracy politycznej i gospodarczej z Indiami i ChRL. 28 stycznia 1993 roku podpisano rosyjsko-indyjski Traktat o Przyjaźni i Współpracy. Natomiast 3 października 2000 roku prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin i premier Indii Atal Behari Vajpayee podpisali w New Delhi deklarację o partnerstwie strategicznym⁴.

W grudniu 1992 roku, w trakcie wizyty prezydenta Borysa Jelcyna w ChRL (trwała od 18 do 20 grudnia), doszło do wzajemnego uznania Rosji i Chińskiej Republiki Ludowej za kraje przyjazne sobie⁵. W czasie kolejnej wizyty prezydenta Jelcyna w ChRL (trwała od 24 do 26 kwietnia 1996 roku) ustanowiono rosyjsko-chińskie partnerstwo strategiczne. 16 lipca 2001 roku prezydenci Jiang Zemin i Władimir Putin podpisali traktat o dobrymsąsiedztwie, przyjaźni i współpracy. W 2004 roku natomiast, w trakcie wizyty prezydenta Putina w Pekinie (trwała od 14 do 16 października), podpisano porozumienie o ostatecznym uregulowaniu granicy między oboma krajami⁶.

Stosunki chińsko-indyjskie, napięte od czasu konfliktu zbrojnego z 1962 roku⁷, poprawiły się dopiero pod koniec lat 80. XX wieku. Od lat 90. XX wieku oba państwa prowadzą rozmowy o ostatecznym uregulowaniu wspólnej granicy. 24 czerwca 2003 roku Indie uznały Tybetański Region Autonomiczny za część ChRL. W zamian za to ChRL uznała aneksję przez Indie (dokonaną w 1975 roku) królestwa Sikkim (obecnie stan w północno-wschodniej części Indii). Natomiast 11 kwietnia 2005 roku, w trakcie wizyty premiera ChRL Wena Jiabao w Indiach ustanowiono chińsko-indyjskie partnerstwo strategiczne⁸.

---

⁴ E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 309–315; *India–Russia*, The Library of Congress, <http://countrystudies.us/india/133.htm>; *India, Russia to Declare Strategic Partnership*, „People’s Daily” 4 października 2000, http://english.people.com.cn/english/200010/04/eng20001004_51809.html; R. Sharma, *Dismantle Terrorist Units, Putin Asks Pak. India, Russia sign 8 agreements*, The Tribune India Online 4 października 2000, <http://www.tribuneindia.com/2002/20021205/main1.htm>

⁵ Stosunki między tymi państwami pozostawały napięte jeszcze od czasu rywalizacji ZSRR i ChRL; w marcu 1969 roku wybuchł nawet radziecko-chiński konflikt zbrojny w regionie rzeki Ussuri, na granicy między oboma krajami.

⁶ *China and Russia: Partnership of Strategic Coordination*, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18028.htm>; *Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People’s Republic of China and the Russian Federation*, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t15771.htm>; Meng Yan, *China, Russia Sign on Borders, WTO entry*, „China Daily” 15 października 2004, http://cn.bcnq.com/english/doc/2004-10/15/content_382509.htm.

⁷ Przyczyną tego konfliktu był chińsko-indyjski spór graniczny o region Aksai Chin i część stanu Arunachal Pradesh.

⁸ *India–Russia...*, *op.cit.*; Jakub Zajączkowski, *Indyjska wizja porządku międzynarodowego po zakończeniu zimnej wojny* [w:] R. Kuźniar, *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku. Wizje – koncepcje – paradygmaty*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 319–334; *India and China Agree over Tibet*, BBC News, 24 czerwca 2003, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/south_asia/3015840.stm; J. Lancaster, *India, China Hoping to ‘Reshape the World Order’ Together*, „The Washington Post” 12 kwietnia 2005, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A43053-2005Apr11.html>

Chińska Republika Ludowa i Rosja współdziałają w Szanghajskiej Organizacji Współpracy (Shanghai Cooperation Organisation) utworzonej 15 czerwca 2001 roku. Członkami tej organizacji są także: Uzbekistan, Tadżykistan, Kazachstan i Kirgizja. Federacja Rosyjska i ChRL odgrywają dominującą rolę w tym ugrupowaniu. Są one zainteresowane utrzymaniem swoich wpływów w Azji Środkowej i powstrzymaniem islamskiego fundamentalizmu, którego ekspansja wywołałaby destabilizację w regionie. W 2005 roku status obserwatora przy Szanghajskiej Organizacji Współpracy uzyskały także Indie⁹.

Duże znaczenie dla Federacji Rosyjskiej, ChRL i Indii ma współpraca w dziedzinie energetyki. W 2007 roku Rosja zajmowała siódme miejsce w świecie pod względem zasobów ropy naftowej i pierwsze pod względem zasobów gazu ziemnego oraz pierwsze miejsce w produkcji tych surowców (por. tabela 1). ChRL natomiast zajmowała w 2007 roku drugie (po Stanach Zjednoczonych), a Indie czwarte miejsce w świecie pod względem konsumpcji ropy naftowej (por. tabela 1; Rosja zajmowała miejsce piąte)¹⁰.

Tabela 1. Udział Rosji, ChRL i Indii w światowych zasobach, produkcji i konsumpcji ropy naftowej i gazu ziemnego w 2007 roku (w %)

Kraj	Potwierdzone zasoby	Produkcja	Konsumpcja
	ropa naftowa		
Rosja	6,4	12,6	3,2
ChRL	1,3	4,8	9,3
Indie	0,3	1	3,3
gaz ziemny			
Rosja	25,2	20,6	15
ChRL	1,1	2,4	2,3
Indie	0,6	1	1,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie *BP Statistical Review of World Energy 2008*, http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_review_2008.pdf

Dynamicznie rozwijające się ChRL i Indie (w 2007 roku poziom wzrostu PKB ChRL wyniósł 11,4%, a Indii – 9,2%)¹¹ potrzebują surowców energetycznych, a w najbliższych latach popyt ten będzie jeszcze wzrastał. Nic więc dziwnego, że są one zainteresowane importem rosyjskiej ropy naftowej i gazu ziemnego. Na początku XXI wieku rozwinęła się

⁹ *Shanghai Cooperation Organisation Website*, <http://www.sectsc.org/>; M. Kaczmarek, *Od wymiaru globalnego do regionalnego – polityka zagraniczna Władimira Putina* [w:] E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w XXI wieku. Księga jubileuszowa z okazji 30-lecia ISM UW*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 1053–1061.

¹⁰ *BP Statistical Review of World Energy 2008* [w:] http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/downloads/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_review_2008.pdf

¹¹ *CIA – The World Factbook...*, *op.cit.*

współpraca przedsiębiorstw sektora energetycznego tych krajów. Przykładowo China National Petroleum Corporation (CNPC), największe chińskie przedsiębiorstwo sektora energetycznego, podpisało porozumienia o współpracy z najważniejszymi przedsiębiorstwami rosyjskimi tej samej branży: z Gazpromem w październiku 2004 roku (w trakcie wizyty prezydenta Putina w ChRL) i z Rosneft Oil Company w lipcu 2005 roku (w czasie wizyty prezydenta Hu Jintao w Rosji). Także Oil and Natural Gas Corporation Limited (ONGC), największe indyjskie przedsiębiorstwo sektora energetycznego, podpisało w 2007 roku porozumienia z Gazpromem (10 lutego) i Rosneft Oil Company (25 stycznia). Przedsiębiorstwa te tworzą spółki joint ventures (np. Vostok Energy Ltd., spółka, w której 51% udziałów ma Rosneft Oil Company i 49% CNPC) oraz realizują wspólne inwestycje (przykładowo ONGC uczestniczy w projekcie Sachalin I – wydobycie ropy naftowej i gazu ziemnego ze złóż na wyspie Sachalin)¹².

Chińska Republika Ludowa i Indie stały się także bardzo ważnymi odbiorcami rosyjskiego uzbrojenia. Kraje te przeprowadziły wspólne ćwiczenia i manewry wojskowe: Rosja i Indie w maju 2003 roku, w październiku 2005 roku i w sierpniu 2006 roku, ChRL i Indie w listopadzie 2003 roku, Rosja i ChRL w sierpniu 2005 roku¹³.

W 2002 roku, podczas dorocznej sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, odbyło się pierwsze trójstronne spotkanie ministrów spraw zagranicznych Rosji, ChRL i Indii. 2 czerwca 2005 roku natomiast szefowie dyplomacji tych państw spotkali się we Władywostoku, po raz pierwszy poza forum organizacji międzynarodowych. Siergiej Ławrow, Li Zhaoxing i Kunwar Natwar Singh zapewnili, że sojusz rosyjsko-chińsko-indyjski nie jest skierowany przeciwko żadnemu państwu na świecie oraz stwierdzili, że ich rządowi szczególnie zależy na rozwoju współpracy gospodarczej¹⁴.

Ministrowie spraw zagranicznych tych państw spotkali się także 14 lutego 2007 roku w New Delhi oraz 15 maja 2008 roku w Jekaterynburgu. Ich rozmowy dotyczyły przede wszystkim sytuacji w Iraku, Iranie i Afganistanie, bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwoju wymiany handlowej¹⁵.

¹² *Russian Companies Ready to Build oil, Gas Pipelines in India*, Russian News & Information Agency Novosti 11 lutego 2008, <http://en.rian.ru/business/20080211/98957548.html>; *CNPC in Russia*, China National Petroleum Corporation, <http://www.cnpc.com.cn/eng/cnpcworldwide/euro-asia/Russia/>; *Rosneft Ink Energy Cooperation Pact*, „The Hindu Business Line” 26 stycznia 2007, <http://www.thehindubusinessline.com/2007/01/26/stories/2007012603550200.htm>; *ONGC, Gazprom Agree to Jointly Explore Oil & Gas Fields*, „The Hindu Business Line” 10 lutego 2007, <http://www.thehindubusinessline.com/2007/02/10/stories/2007021005210200.htm>

¹³ Więcej na ten temat np. M. Kaczmarek, *Od wymiaru globalnego do regionalnego – polityka zagraniczna Władimira Putina...*, op.cit.; *China Launches „North Sword 2005” Military Exercise*, „People’s Daily” 27 września 2005, http://english.peopledaily.com.cn/200509/27/eng20050927_211136.html

¹⁴ *China, India and Russia Join Forces to Boost Security*, „China Daily” 2 czerwca 2005, http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-06/02/content_448034.htm; *Foreign Ministers of China, Russia and India Hold the 4th Informal Meeting*, Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China 2 czerwca 2005, <http://www.mfa.gov.cn/ce/ceee/eng/dtxw/t199564.htm>

¹⁵ J. Page, *Giants Meet to Counter US Power*, „Times Online” 15 lutego 2007, http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article1386812.ece; R. Siki, *India-China-Russia: Alliance in the Making?*, South Asia Analysis Group 26 lutego 2007, <http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers22%5Cpaper2152.html>; S. Blagov, *BRIC: Alternative Rhetoric*, ISN Security Watch, 20 maja 2008, <http://www.isn.ethz.ch/news/sw/details.cfm?ID=18980>;

Wolę rozwoju rosyjsko-chińsko-indyjskiej współpracy politycznej i gospodarczej potwierdzili także przywódcy tych państw, którzy spotkali się 17 lipca 2006 roku w Sankt Petersburgu, przy okazji szczytu grupy G8 (najbardziej uprzemysłowionych państw świata)¹⁶.

Na razie dominującą rolę w tym sojuszu stara się odgrywać Federacja Rosja. Nie wiadomo jednak jak długo, ponieważ to ChRL wyrasta na mocarstwo światowe. Przewagę ChRL nad Rosją szczególnie widać w sferze stosunków gospodarczych, mimo iż Federacja Rosyjska również należy do dynamicznie rozwijających się gospodarek świata (w 2007 roku poziom wzrostu PKB Rosji wynosił 8,1%)¹⁷. Rosja eksportuje do Chińskiej Republiki Ludowej głównie surowce energetyczne, importuje natomiast z ChRL produkty przetworzone, często bardzo zaawansowane technologicznie¹⁸.

Federacja Rosyjska przegrywa także konkurencję o inwestycje zagraniczne. Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do Rosji (stanowiła około 2,2% inwestycji ogólnoswiatowych) w 2006 roku była dwukrotnie mniejsza niż wartość inwestycji bezpośrednich napływających do ChRL (5,3% inwestycji ogólnoswiatowych)¹⁹.

Między tymi krajami istnieją także ogromne dysproporcje w potencjale ludnościowym. W Chińskiej Republice Ludowej mieszka obecnie około 1,3 mld ludzi, w Federacji Rosyjskiej natomiast około 141 mln. Ponadto w Rosji obserwujemy znaczący spadek liczby ludności: od czasu spisu powszechnego w 2002 roku liczba ludności rosyjskiej zmniejszyła się o około cztery miliony²⁰. Poważnym problemem w stosunkach między tymi państwami jest także kwestia nielegalnych imigrantów chińskich, którzy w latach 90. XX wieku osiedlili się na obszarze Federacji Rosyjskiej (ich liczbę szacuje się na 500 tys. do 2 mln)²¹.

Trudności pojawiają się także w stosunkach indyjsko-chińskich, ponieważ mimo rozwoju wzajemnej współpracy oba państwa nadal pozostają dla siebie głównymi rywalami o wpływy w regionie Azji²².

¹⁶ L. Shanglin, *China, Russia, India Hold First Trilateral Summit*, „Xinhua” 18 lipca 2006, http://news.xinhuanet.com/english/2006-07/18/content_4846589.htm

¹⁷ CIA – *The World Factbook*..., *op.cit.*

¹⁸ M. Kaczmarek, *Od wymiaru globalnego do regionalnego – polityka zagraniczna Władimira Putina*..., *op.cit.*; N. Norling, *China and Russia: Partners with Tensions*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, http://www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/2007/Norling_China_and_Russia.pdf

¹⁹ *Foreign Direct Investment (World Investment Report 2007 data)*, UNCTAD, <http://stats.unctad.org/FDI/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=899>.

²⁰ *Putin says Russia Facing Demographic Crisis*, „Novosti” 20 czerwca 2006, Center for Defence Information, <http://www.cdi.org/russia/johnson/2006-142-16.cfm>

²¹ M. Kaczmarek, *Od wymiaru globalnego do regionalnego – polityka zagraniczna Władimira Putina*..., *op.cit.*, s. 1055.

²² J. Zajączkowski, *Indyjska wizja porządku międzynarodowego po zakończeniu zimnej wojny*..., *op.cit.*

Współpraca Brazylii z Indiami, Chińską Republiką Ludową i Rosją

W 2006 roku do trójstronnych obrad ministrów spraw zagranicznych Rosji, ChRL i Indii dołączyła Brazylia, największe i najważniejsze państwo Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Brazylijskie władze, podobnie jak i rządy pozostałych państw BRIC, dążą do zawierania strategicznych sojuszy, dzięki którym mogłyby wzmocnić pozycję swojego państwa na arenie międzynarodowej. Szczególną wagę przywiązują one do rozwoju współpracy z najważniejszymi krajami Południa²³.

Współpraca brazylijsko-indyjska rozwija się głównie w ramach Forum Dialogu: Indie – Brazylia – RPA (India – Brazil – South Africa (IBSA) Dialogue Forum), utworzonego 6 czerwca 2003 roku na mocy Deklaracji z Brasilii. Rok później, 5 marca 2004 roku, w New Delhi przyjęto Plan Działań (Plan of Action), odnośnie do rozwoju wzajemnej współpracy w dziedzinie handlu i inwestycji, transportu, nauki i technologii, społeczeństwa informatycznego, obronności, zdrowia i edukacji²⁴.

W ramach Forum Dialogu IBSA co roku spotykają się ministrowie spraw zagranicznych Brazylii, Indii i Republiki Południowej Afryki (10–11 marca 2005 roku Kapsztad, 30 marca 2006 roku Rio de Janeiro, 17 czerwca 2007 roku New Delhi i 11 maja 2008 roku Kapsztad), którzy dokonują oceny realizacji Planu Działań oraz ustalają nowe kierunki rozwoju wzajemnej współpracy. Spotkanie w Kapsztadzie w 2008 roku zbiegło się z pierwszymi wspólnymi manewrami morskimi krajów IBSA (IBSA Joint Naval Exercises – IBSA-MAR), które odbywały się w tamtym regionie od 5 do 16 maja 2008 roku²⁵.

W ramach Forum Dialogu dwukrotnie spotkali się także przywódcy państw IBSA: w Brasilii 13 września 2006 roku oraz w Tshwane (RPA) 17 października 2007 roku. Ich rozmowy dotyczyły przede wszystkim rozwoju wzajemnej współpracy politycznej i gospodarczej (projekt utworzenia strefy wolnego handlu Indie – Wspólny Rynek Południa – Południowoafrykańska Unia Celna), planowanej reformy ONZ, rozmów na

²³ M.F. Gawrycki, *Latynoamerykańska wizja pozimnowojennego porządku międzynarodowego i jej funkcje polityczne* [w:] R. Kuźniar, *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku. Wizje – koncepcje – paradygmaty*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 357–372.

²⁴ *Brasilia Declaration*, India – Brazil – South Africa Dialogue Forum, http://www.ibsa-trilateral.org/brasil_declaration.htm; *India-Brazil-South Africa (IBSA) Dialogue Forum: Plan of Action*, Department of Foreign Affairs Republic of South Africa, <http://www.dfa.gov.za/docs/2004/ibsa0305a.htm>; R. Devraj, *India, Brazil, South Africa Ready to Lead Global South*, Inter Press Service News Agency 5 marca 2004, <http://ipsnews.net/interna.asp?idnews=22714>

²⁵ *Cape Town Ministerial Communiqué*, India – Brazil – South Africa Dialogue Forum, http://www.ibsa-trilateral.org/cape_town_ministerial.htm; *Rio de Janeiro Ministerial Communiqué*, India – Brazil – South Africa Dialogue Forum, <http://www.ibsa-trilateral.org/rioministerial.htm>; Minister of Foreign Affairs, *Dr Nkosazana Dlamini Zuma to Host the Fifth India – Brazil – South Africa (IBSA) Ministerial Commission Meeting*, South African Government Information, 9 maja 2008, [http://www2.mre.gov.br/dibas/Comunicados%20de%20Chefes%20de%20Estado-Governo%20e%20Ministeriais/2007.07.17.%20NEW_DELHI_MINISTERIAL.pdf](http://www.search.gov.za/info/previewDocument.jsp?dk=%2Fdata%2Fstatic%2Finfo%2Fspeeches%2F2008%2F08050915451001.htm%40SpeechesandStatements&q=+(+(dlamini+zuma)%3CIN%3ETitle)+)+%3CAND%3E(+Cate gory%3Cmatches%3Es+)&t=N+Dlamini+Zuma+to+host+India-Brazil-South+Africa+(IBSA)+Ministe rial+Commission+Meeting%2C+11+May; New Delhi Ministerial Communiqué (2007), Ministério das Relações Exteriores do Brasil, <a href=)

forum Światowej Organizacji Handlu oraz rozwoju współpracy między krajami Południa. Następne spotkanie przywódców państw IBSA ma się odbyć 15 października 2008 roku w New Delhi²⁶.

Władze Brazylii i Indii prowadzą także rozmowy o rozwoju współpracy gospodarczej. Brazylia wspólnie z Argentyną, Paragwajem, Urugwajem i Wenezuelą jest członkiem Wspólnego Rynku Południa (Mercado Común del Sur – MERCOSUR) – najważniejszego ugrupowania gospodarczego Ameryki Łacińskiej i Karaibów. 17 czerwca 2003 roku w Asunción podpisano ramowe porozumienie o rozwoju współpracy gospodarczej między MERCOSUR i Indiami. W układzie tym zapowiedziano dążenie do utworzenia w przyszłości strefy wolnego handlu²⁷. Pierwszym krokiem do realizacji tego zamierzenia było podpisanie 25 stycznia 2004 roku w New Delhi porozumienia o preferencjach w handlu między Wspólnym Rynkiem Południa i Indiami²⁸.

Ważne miejsce w polityce zagranicznej Brazylii zajmują także stosunki z Chińską Republiką Ludową. W grudniu 1995 roku, w trakcie oficjalnej wizyty w ChRL (rozpoczęła się 13 grudnia 1995 roku), prezydent Fernando Henrique Cardoso określił ChRL mianem strategicznego partnera Brazylii. Brazylia uzyskała status strategicznego partnera ChRL w listopadzie 2004 roku, podczas wizyty prezydenta Hu Jintao w Brazylii (trwała od 11 do 15 listopada). W czasie tej wizyty podpisano także wiele dwustronnych porozumień, między innymi o uznaniu przez Brazylię ChRL za „gospodarkę rynkową” oraz o współpracy w dziedzinie handlu i inwestycji, w technologii satelitarnej (między innymi projekt Satélite Sino-Brasileiro de Recursos Terrestres), w turystyce, w walce przeciwko zorganizowanej przestępczości oraz porozumienie o ekstradycji²⁹. 8 lipca 2008 roku natomiast w Toyako (Japonia; przy okazji szczytu grupy G-8, Rosji i najważniejszych państw rozwijających się) przywódcy obu państw rozmawiali o pogłębieniu brazylijsko-chińskiego partnerstwa strategicznego³⁰.

Chińska Republika Ludowa i Brazylia są także zainteresowane współpracą w dziedzinie energetyki. 27 maja 2004 roku podpisano porozumienie o współpracy między największym brazylijskim przedsiębiorstwem energetycznym Petrobrás (Petróleo Brasileiro S.A.)

²⁶ 1st IBSA Summit Meeting, Joint Press Communiqué, Department of Foreign Affairs Republic of South Africa, 13 września 2006, <http://www.dfa.gov.za/docs/2006/ibsa0920.htm>; *Tshwane IBSA Summit Declaration*, Department of Foreign Affairs Republic of South Africa, 17 października 2007, <http://www.dfa.gov.za/docs/2007/ibsa1018.htm>

²⁷ *Acuerdo MERCOSUR – India*, SICE – Organization of American State’s Foreign Trade Information System, http://www.sice.oas.org/trade/MRCSR/Mercosur_India/MerIndia_s.asp

²⁸ *Acuerdo Preferencial de Comercio entre MERCOSUR y la República de la India*, SICE, http://www.sice.oas.org/Trade/MRCSRIndia/ACP_s.asp

²⁹ *Parceria Estratégica entre a China e o Brasil*, Embaixada da República Popular da China no Brasil, <http://www.embchina.org.br/por/szxw/t319567.htm>; J.I. Domínguez, *China’s Relations with Latin America: Shared Gains, Asymmetric Hopes*, Inter-American Dialogue: China Working Paper, czerwiec 2006, <http://www.thedialogue.org/PublicationFiles/china.pdf>, s. 27–31; M. Osava, *Brasil – China: Economía de mercado de conveniencia*, Inter Press Service News Agency, 12 listopada 2004, <http://domino.ips.org/ips%5Cesp.nsf/vwWebMainView/E40B6E6B75A3006CC1256F4B00006719?OpenDocument>

³⁰ *China’s Hu, Brazil’s Lula Discuss Deeper Strategic Partnership*, „Xinhua” 8 lipca 2008, http://news.xinhuanet.com/english/2008-07/08/content_8512327.htm

a SINOPEC (China Petroleum and Chemical Corporation), jednym z największych chińskich przedsiębiorstw tej samej branży. Petrobrás i SINOPEC współdziałały między innymi przy budowie gazociągu z Macaé w stanie Rio de Janeiro do Salvador w stanie Bahia³¹.

Brazylia, Indie i Chińska Republika Ludowa współpracują ze sobą na forum Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization*). Państwa te przewodzą Grupie G-20, jednemu z nieformalnych ugrupowań, które ukonstytuowały się w ramach WTO. Członkowie tej Grupy³² domagają się liberalizacji światowego handlu artykułami rolnymi i zniesienia przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską subsydiów dla rolników. Zablokowali oni, we wrześniu 2003 roku, szczyt WTO w Cancún (Meksyk)³³, ponieważ nie uzyskali znaczących ustępstw w tych kwestiach³⁴.

Od początku XXI wieku rozwija się także współpraca brazylijsko-rosyjska. 22 czerwca 2000 roku premier Federacji Rosyjskiej Michaił Kasjanow i wiceprezydent Brazylii Marco Antônio de Oliveira Maciel podpisali w Moskwie traktat o stosunkach partnerskich³⁵. Natomiast w dniach od 13 do 15 stycznia 2002 roku prezydent Fernando Henrique Cardoso przebywał w Moskwie z pierwszą oficjalną wizytą na szczeblu głowy państwa. Rozmowy prezydentów Brazylii i Rosji dotyczyły głównie bezpieczeństwa międzynarodowego i rozwoju handlu. Podpisano także nową umowę o ekstradycji i porozumienie o utworzeniu międzyrządowego programu wymiany kulturalnej, naukowej i sportowej. Ponadto Brazylia zdecydowała się na zakup dwudziestu czterech rosyjskich samolotów wojskowych Suchoj (Сухо́й)³⁶.

22 listopada 2004 roku z oficjalną wizytą w Brazylii przebywał prezydent Władimir Putin. Spotkał się on między innymi z prezydentem Luizem Inácio Lula da Silva. Obaj przywódcy rozmawiali o współpracy w dziedzinie handlu, energetyki i technologii satelitarnej oraz o zakupie przez Brazylię kolejnych dwunastu samolotów Suchoj³⁷.

³¹ *Brazil Petrobras, China Sinopec To Sign Gas Pipeline Deal*, The China Institute at the University of Alberta, 17 kwietnia 2006, <http://www.uofaweb.ualberta.ca/chinainstitute/nav03.cfm?nav03=45305&nav02=43813&nav01=43092>

³² Obecnie do Grupy G-20, utworzonej w sierpniu 2003 roku, należy dwudziestu trzech członków, w tym pięciu z Afryki: Egipt, Nigeria, RPA, Tanzania, Zimbabwe; sześciu z Azji: ChRL, Filipiny, Indie, Indonezja, Pakistan, Tajlandia; dwunastu z Ameryki Łacińskiej: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Kuba, Ekwador, Gwatemala, Meksyk, Paragwaj, Peru, Urugwaj, Wenezuela.

³³ G-20, <http://www.g-20.mre.gov.br/members.asp>

³⁴ Negocjacje na forum Światowej Organizacji Handlu zostały bezterminowo zawieszono 25 lipca 2006 roku i wszystkie dotychczasowe próby wznowienia rozmów się nie powiodły; więcej na ten temat A. Beattie, *US hits Back at EU over Doha Collapse*, „Financial Times” 25 lipca 2006; A. Beattie, F. Williams, *Doha trade talks collapse*, „Financial Times” 29 lipca 2008.

³⁵ *Tratado sobre as Relações de Parceria entre a República Federativa do Brasil e Federação da Rússia*, Ministério das Relações Exteriores do Brasil, <http://www2.mre.gov.br/dai/rus001.htm>

³⁶ K. Krzywicka, *Ameryka Łacińska i Rosja: między ideologią i pragmatyzmem* [w:] M.F. Gawrycki, *Ameryka Łacińska we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 302–303; *Russia has chance of winning aircraft tender*, BBC Monitoring Service, 14 stycznia 2002, Ministério das Relações Exteriores do Brasil, <http://www2.mre.gov.br/acs/interclip2/diario-wl/janeiro-02/materias/bbc14b.htm>

³⁷ *Putin in Brazil for Space Talks*, BBC News, 22 listopada 2004, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4032715.stm>; M. Osava, *Brasil-Rusia: La visita del trueque*, Inter Press Service News Agency, 19 listopada 2004, <http://domino.ips.org/ips%5Cesp.nsf/vwWebMainView/77D>

Natomiast 18 października 2005 roku z oficjalną wizytą w Moskwie przebywał prezydent Lula da Silva. W trakcie tego spotkania Rosja uzyskała zgodę Brazylii na przystąpienie do Światowej Organizacji Handlu. Rozmawiano także o otwarciu rosyjskiego rynku dla brazylijskiego mięsa i pobycie pierwszego brazylijskiego astronauty Marcosa Césara Pontesa na Międzynarodowej Stacji Kosmicznej³⁸.

W 2006 roku i w 2007 roku ministrowie spraw zagranicznych czterech państw BRIC spotkali się w Nowym Jorku podczas dorocznej sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ. W 2007 roku z inicjatywy ministra spraw zagranicznych Rosji Siergieja Ławrowa ustalono, że spotkania szefów dyplomacji państw BRIC będą się odbywały przynajmniej dwa razy w roku. 16 maja 2008 roku spotkali się oni w Jekaterynburgu w Rosji, po raz pierwszy poza sesją Zgromadzenia Ogólnego NZ. Ich rozmowy dotyczyły między innymi kwestii bezpieczeństwa i handlu międzynarodowego oraz przeciwdziałania zmianom klimatycznym³⁹. Natomiast 9 lipca 2008 roku w Toyako spotkali się przywódcy państw BRIC, którzy potwierdzili wolę rozwoju wzajemnej współpracy politycznej i gospodarczej⁴⁰.

Współpraca gospodarcza między krajami BRIC

Na podstawie danych zawartych w tabeli 2 można stwierdzić, że od 2000 roku nastąpił znaczący rozwój stosunków gospodarczych między krajami BRIC. Widać to zarówno po wzroście wartości wzajemnego eksportu i importu, jak i udziału obrotów z krajami BRIC, w stosunku do całkowitych obrotów handlowych Brazylii, Chińskiej Republiki Ludowej, Indii i Rosji.

W latach 2000–2006 wartość eksportu Brazylii i ChRL do krajów BRIC wzrosła siedmiokrotnie, a importu z krajów BRIC czterokrotnie (por. tabela 2). W tym samym czasie całkowita wartość brazylijskiego eksportu podwoiła się, a wartość importu wzrosła 1,6 raza. Natomiast całkowita wartość eksportu i importu Chińskiej Republiki Ludowej wzrosła trzykrotnie⁴¹.

W latach 2000–2006 wartość indyjskiego i rosyjskiego importu z krajów BRIC wzrosła dziewięciokrotnie. W tym samym czasie wartość eksportu do krajów BRIC wzrosła sześć-

---

754229E3DA602C1256F51007C7194/?OpenDocument; *Comércio Brasil-Rússia pode triplicar, diz Putin*, BBC Brasil, 23 listopada 2004, http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/story/2004/11/041122_putinfecharg.shtml

³⁸ M.L. Abbott, *Brasil fecha acordo e após entrada da Rússia na OMC*, BBC Brasil, 18 października 2005, http://www.bbc.co.uk/portuguese/reporterbbc/story/2005/10/051018_cucaomc.shtml; D. Thouvenot, *Lula lança em Moscou contagem regressiva do primeiro brasileiro no espaço*, Últimas notícias, 18 października 2005, http://noticias.uol.com.br/ultnot/afp/2005/10/18/ult34u_138261.jhtm.

³⁹ S. Blagov, *BRIC: Alternative Rhetoric...*, *op.cit.*; *Szefowie dyplomacji BRIC dyskutowali o globalnej gospodarce i finansach*, PAP, 16 maja 2008, <http://www.pb.pl/Default2.aspx?ArticleID=2d460f31-9b8b-494a-8415-72312e837335>

⁴⁰ *Bric Leaders Vow to Boost Coordination, Role in International Affairs*, „Xinhua”, 9 lipca 2008, http://news.xinhuanet.com/english/2008-07/10/content_8519941.htm

⁴¹ *Direction of Trade Statistic*, Yearbook 2007, IMF, s. 100–102, 130–131; *Direction of Trade Statistic*, Database and Browser czerwiec 2008, IMF

krotnie w wypadku Indii i trzykrotnie w wypadku Rosji (por. tabela 2). Natomiast w latach 2000–2006 całkowita wartość indyjskiego i rosyjskiego eksportu wzrosła dwukrotnie, a importu trzykrotnie⁴².

Tabela 2. Wymiana handlowa między krajami BRIC w latach 1995–2006 (wybrane lata) (w mln USD i %)

		1995		2000		2006	
		w mln USD	w %*	w mln USD	w %*	w mln USD	w %*
Brazylia	Eksport do krajów BRIC	2093	4,5	1802	3	12780	9,2
	Import z krajów BRIC	1760	3,2	2137	3,8	10406	11,3
ChRL	Eksport do krajów BRIC	3198	2,1	5018	2	37797	3,9
	Import z krajów BRIC	5425	4,1	8740	3,9	40915	5,2
Indie	Eksport do krajów BRIC	1415	4,6	1865	4,3	11871	9,7
	Import z krajów BRIC	1857	5,4	2185	4,3	20275	11
Rosja	Eksport do krajów BRIC	4483	5,8	6573	6,4	19367	6,4
	Import z krajów BRIC	1839	4	1892	5,6	16840	12,7

* procentowy udział obrotów z krajami BRIC w całkowitym eksporcie/importcie Brazylii, ChRL, Indii i Rosji
 Źródło: opracowanie własne za *Direction of Trade Statistic, Yearbook 2007*, IMF; *Direction of Trade Statistic, Database and Browser June 2008*, IMF.

W latach 2000–2006 zwiększył się także udział obrotów z krajami BRIC w stosunku do całkowitych obrotów handlowych Brazylii, ChRL, Indii i Rosji (import) (por. tabela 2). Największy wzrost udziału można zaobserwować w wypadku brazylijskiego (z 3% w 2000 roku do 9,2% w 2006 roku) i indyjskiego (z 4,3% w 2000 roku do 9,7% w 2006 roku) eksportu do krajów BRIC oraz brazylijskiego (z 3,8% w 2000 roku do 11,3% w 2006 roku), indyjskiego (z 4,3% w 2000 roku do 11% w 2006 roku) i rosyjskiego (z 5,6% w 2000 roku do 12,7% w 2006 roku) importu z tych krajów⁴³.

⁴² *Direction of Trade Statistic, Yearbook 2007*, IMF, s. 247–249, 398–400; *Direction of Trade Statistic, Database and Browser...*, *op.cit.*

⁴³ *Direction of Trade Statistic, Yearbook 2007*, IMF, s. 100–102, 130–131, 247–249, 398–400; *Direction of Trade Statistic, Database and Browser...*, *op.cit.*

W 2006 roku bilans obrotów z krajami BRIC był korzystny dla Brazylii i Rosji, Chińska Republika Ludowa i Indie natomiast więcej importowały z krajów BRIC, niż do nich eksportowały (por. tabela 2). W latach 1995–2006 najważniejszym partnerem handlowym Brazylii i Rosji spośród krajów BRIC była ChRL. Chińska Republika Ludowa stała się także najważniejszym spośród krajów BRIC partnerem handlowym Indii w 2000 roku, w przypadku importu i w 2006 roku w przypadku eksportu; zajęła tym samym miejsce Rosji. Natomiast najważniejszym z grupy krajów BRIC partnerem handlowym ChRL była w latach 1995–2006 Rosja⁴⁴.

Jaki wpływ na stosunki międzynarodowe może mieć współpraca między państwami BRIC?

Na podstawie zaprezentowanych powyżej faktów i danych statystycznych można stwierdzić, że od początku XXI wieku obserwujemy rozwój stosunków politycznych i gospodarczych między Brazylią, Chińską Republiką Ludową, Indiami i Rosją. Współpraca między państwami BRIC z pewnością będzie miała znaczący wpływ na stosunki międzynarodowe. Każde z tych państw jest ważnym aktorem na arenie międzynarodowej; są to mocarstwa regionalne i atomowe. ChRL i Rosja mają stałe miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, a Brazylia i Indie zabiegają o stałe członkostwo w niej. Współpraca między nimi może być czynnikiem stabilizującym stosunki międzynarodowe, jeżeli państwa te, jak to wielokrotnie deklarowały, zjednoczą się w budowie stabilnego, wielobiegunowego porządku międzynarodowego.

Spryzając temu może współdziałanie państw BRIC w takich organizacjach międzynarodowych, jak Narody Zjednoczone czy Światowa Organizacja Handlu i regionalnych, jak wspomniana już Szanghajska Organizacja Współpracy czy APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation – Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku).

Państwa te, będąc mocarstwami regionalnymi, mogą także odgrywać stabilizującą rolę w swoim regionie. Przykładowo Brazylia dąży do rozwoju politycznych i gospodarczych więzi (w ramach Unii Narodów Południowoamerykańskich) między państwami latynoamerykańskimi, aby wzmocnić pozycję tego regionu na arenie międzynarodowej⁴⁵. Państwa te mogą także pełnić funkcję mediatora w konfliktach regionalnych.

pozytywne znaczenie ma także rozwój stosunków gospodarczych między krajami BRIC. Gospodarki te wzajemnie się uzupełniają. Chińska Republika Ludowa i Indie potrzebują coraz więcej surowców i żywności; są to towary, które dominują w eksporcie Rosji i Brazylii. Rozwój stosunków w tak ważnej dziedzinie, jaką jest gospodarka, zwykle sprzyja także rozwojowi współpracy w innych dziedzinach.

Państwa BRIC łączy przede wszystkim opozycja wobec dominacji Stanów Zjednoczonych. Sprzeciwiały się one zbrojnej interwencji w Iraku, opowiadają się za pokojowym rozwiązaniem problemu irańskiego programu atomowego, wyrażają zanie-

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ M.F. Gawrycki, *Unia Narodów Południowoamerykańskich* [w:] *idem, Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*, Difin, Warszawa, 2007, s. 95–112.

pokojenie wzrastającą obecnością oddziałów Stanów Zjednoczonych i państw NATO w Afganistanie, nie uznają niepodległości Kosowa i domagają się od państw najwyżej rozwiniętych liberalizacji handlu artykułami rolnymi. Same chcą odgrywać coraz większą rolę w kształtowaniu porządku międzynarodowego, proporcjonalną do ich potencjału politycznego i gospodarczego.

Sojusz między państwami BRIC ma służyć budowie świata wielobiegunowego. Państwa te, dysponujące ogromnym potencjałem demograficznym, gospodarczym i militarnym, zasobne w surowce energetyczne i należące do czołowych światowych producentów żywności, posiadają różnorodne instrumenty nacisku na społeczność międzynarodową. Dzięki nim skutecznie mogą realizować zamierzone cele.

Trzeba także pamiętać, że mimo licznych, wymienionych wcześniej przykładów rozwoju współpracy na wielu płaszczyznach i zawierania porozumień o partnerstwie strategicznym państwa BRIC nie przestały ze sobą rywalizować. Państwa te nie popierają działań swoich partnerów, jeżeli jest to sprzeczne z ich interesem narodowym. Dotyczy to szczególnie stosunków rosyjsko-chińsko-indyjskich. Przykładowo na szczycie przywódców państw Szanghajskiej Organizacji Współpracy w Duszanbe (Tadżykistan), który odbył się 28 sierpnia 2008 roku, ChRL i Indie, wspólnie z pozostałymi państwami członkowskimi, potępiły użycie siły w konflikcie rosyjsko-gruzyńskim (który wybuchł 8 sierpnia 2008 roku) i wezwały Rosję do poszanowania integralności terytorialnej Gruzji oraz pokojowego rozstrzygnięcia tego konfliktu⁴⁶.

Także w nowym, wielobiegunowym świecie (jeśli taki rzeczywiście powstanie) państwa BRIC będą się raczej starały równoważyć swoje wpływy, niż pozwolą na to, by jedno z nich zajęło dominującą pozycję Stanów Zjednoczonych.

ABSTRACT

Cooperation between BRIC countries – a stabilizing factor in international relations?

The term BRIC countries was created with the combination of the first letters of the names of four countries: Brazil, Russia, India and China. It was used for the first time in 2001 by the economists from Goldman Sachs Investment Bank. The main thesis of their forecast says that these countries will dominate the world economy in the nearest future. The economists don't claim that BRIC countries are creating the political alliance or formal block, but it is possible that they will make it.

The paper is an attempt to answer the following questions: can we really may talk about the co-operation between BRIC states and how can this co-operation influence international relations.

---

⁴⁶ *Dushanbe Declaration of Heads of SCO Member States*, Shanghai Cooperation Organisation Website, http://www.sectesco.org/news_detail.asp?id=2360&LanguageID=2; *Medvedev Disappointed in Dushanbe*, „The Moscow Times” 29 sierpnia 2008, <http://www.themoscowtimes.com/article/1010/42/370513.htm>; *Moscow Seeks Allies on Georgia, but China and India Fear Separatism*, „Asia News” 28 sierpnia 2008, <http://www.asianews.it/index.php?l=en&art=13074>